

Марина Костић Шулејић *

Институт за међународну политику и привреду, Београд

Хана Поллак**

Мастер студије Тероризам, организовани криминал и безбедност, Универзитета у Београду

УЛОГА И ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЧКИХ ЦЕНТАРА У ОБЛАСТИ БЕЗБЕДНОСТИ

Сажетак

Предмет рада је анализа деловања истраживачких центара у области безбедности и њиховог утицаја на безбедносне политике држава у којима делују, са посебним освртом на Србију. Основна истраживачка питања којима се рад бави су: какав је положај и улога ових истраживачких центара данас, у условима свеукупне мултиполаризације светског поретка, и довођења у питање предоминантности либерно-демократских модела управљања друштвом? Да ли се и ове организације мењају, да ли се њихов положај и утицај у друштву умањују, и како се читаво друштво прилагођава овим променама? Аутори користе грамишијевски теоријски оквир и методе анализе и анкету. Закључују да се деловање истраживачких центара у пољу безбедности не може одвојити од опитних кретања међународних односа и владајуће идеологије, због чега се након 1990-их година либерално-демократска парадигма успоставља као окосница деловања и заступања новонасталих истраживачких центара у земљама Источне Европе. Међутим, због специфичних

---

* Email: marina@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0002-1342-7332>

** Email: hana.polak99@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-7459-0173>

околности у којима се Србија нашла током 1990-их година либерално-демократска парадигма деловања истраживачких центара у области безбедности се обично посматрала као отуђена или страна постојећој „интегралној држави“, „нужно зло“ или појава чије се деловање мора толерисати али никада у потпуности усвојити.

Кључне речи: *истраживачки центри у безбедности, think-tank организације, безбедносна политика, јавне политике, Србија.*

УВОД

Схватање концепта и функционисања сектора безбедности се не може раздвојити од доминантног схватања тога ко су субјекти безбедности, ко је примарни објекат заштите и на којим начелима та заштита треба да почива. Стављање појединца у средиште деловања сектора безбедности кроз развој концепта људске безбедности, као и његово функционисање по либерално-демократским начелима, постале су део концепта „реформе сектора безбедности“ који се почео примењивати широм Европе. У Источноевропским државама овај процес се везује за целокупни процес транзиције ових земаља након промене глобалног светског поретка и демократских револуција које су се у њима десиле након пада комунистичких власти. Концепт безбедности се схвата као слобода од страха и односи се на читав спектар не само војних него и друштвених изазова, ризика и претњи због који се појединац може осећати угроженим. Суочавање са савремени безбедносним, изазовима ризицима и претњама захтевало је и промену начина борбе, те јаке стајаће војске и рат више нису биле окосница деловања сектора безбедности, бар до 24. фебруара 2022. године и руске оружане операције у Украјини, када се клатно промена поново враћа на војна питања, међудржавне ратове и нужност јачања оружаних снага уз масовне модернизације војске.

Током тридесет година након краја Хладног рата концепт реформе сектора безбедности који је укључивао и јачање друштва и његову већу укљученост у процесе разматрања и доношења јавних политика изнедрило је и стварање и повећања организација

цивилног друштва које су на систематичан и организован начин настојале да представе нове концепте и методе у области безбедности и учине их пријемчивијим за шире јавно мњење које је тек излазило из образаца функционсања комунистичких модела. Ови концепти и модели били су у сагласности са тада преобладавајућим моделима западних либералних-демократија, будући да је и читав поредак био под хегемонским утицајем ових држава. Деловање и увећавање броја истраживачких центара указује на значај тога да се одређени концепти установе као право, односно да се успоставе као институције које чине скупови начела, правила и процедура. Они који су везани за процесе европских интеграција, укључујући и у области спољне и безбедносне политике, доприносе стварању европског поретка, али могу бити и искључиви у погледу трећих актера и идеологија (Kostić 2014, 222; Kostić 2019). Међутим, какав је положај и улога ових истраживачких центара данас, у условима свеукупне мултиполаризације светског поретка, и довођења у питање преобладавајућности либерално-демократских модела управљања друштвом? Да ли се и ове организације мењају, да ли се њихов положај и утицај у друштву умањују, и како се читаво друштво прилагођава овим променама?

Концепти хегемоније и контра или противхегемоније, посебно разматрани и развијени од стране Антонија Грамшија, представљају један од погоднијих теоријских оквира за објашњење ових појава и промена. У складу са тиме једна од основних хипотеза која се поставља јесте да је деловање истраживачких центара заснованих на либерално-демократским моделима управљања друштвима и концепту реформе сектора безбедности деведесетих година прошлог века под снажним ударом са циљем умањења њиховог значаја и утицаја, а у светлу појачаног деловања кључних актера мултиполаризације светског поретка, пре свега Русије и Кине, али и других чак и западних конзервативнијих модела организације и управљања друштвом. Слична ситуација дешава се и у Србији, уз напомену да деловање ових центара никада није у потпуности прихваћено као интегрални део друштвеног и грађанског деловања већ као дириговано споља, због чега се и доводи у питање адекватна и транспарентна сарадња истраживачких центара у области безбедности са државом. Задатак овог истраживања је стога да најпре пружи увид у одређења сектора безбедности и безбедносне политике, како би се имао у виду оквир и усмереност деловања

истраживачких центара у области безбедности. Рад затим утврђује концепт истраживачког центра у области безбедности, њихова основна начела и праваца деловања како би се сагледале и промене које се дешавају у самом наративу и покушају промене либерално-демократске парадигме деловања ових центара у области безбедности. Појава нових истраживачких центара на основама контрахегемонске конзервативније парадигме део је глобалних токова нових покушаја промене светског поретка.

ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Италијански политичар и теоретичар Антонио Грамши је у разматрања политичке науке ставио концепт хегемоније наглашавајући значај разлике између „грађанског друштва” и „политичке државе” за одржавање поретка доминантне друштвене групе и репродукцију њене политичке моћи. У Грамшијевој терминологији, реч хегемонија (*egemonia*) везује се за глагол “*dirigere*” (усмеравати, водити, владати) или “*direzione*” (лидерство, усмеравање) и директиве као начин управљања. По Грамшију, постоји концептуална разлика између моћи засноване на „доминацији“ и практиковања „усмеравања“ или „хегемоније“, које су такође један вид моћи (Hoare and Nowell Smith 1999, 20). Хегемонија се јавља као део владавине доминантних земаља међународног поретка или владајућих класа и испољава као „мека моћ“ која допуњује „тврду моћ“ држава. Она се практикује кроз институције, грађанско друштво и деловање интелектуалаца који представљају и подупиру или дају образложења за оправданост успостављања и одржавања одређеног начина функционисања друштва и државе (Костић 2019, 61). Као референтни субјекат безбедности овде се полази од либерално-демократских држава, које појединачно или кроз формалне и/или неформалне установе или „коалиције вољних“ делују у правцу заштите појединачне безбедности и вредности либерално-демократског поретка. Оне као главне опасности виде недемократске режиме или „тираније“, асиметричне претње попут тероризма, ширења оружја за масовно уништење и илегалних миграција (Ибид). Позивајући се на Грамшија, Никола Прат (Pratt 2004, 318) наводи да „(ц)ивилно друштво не само да је сфера кроз коју се хегемонија шири, већ је и терен на којем се отпор хегемонији, или против-хегемонски пројекат, може формулисати.” Матић и

Подунавац (1997, 89) наводе да је хегемонија онај нексус у коме се налази суштина легитимације политичког поретка и репродукције политичке моћи. Са друге стране, како Костић (2018, 394-395) примећује против-хегемонија која се назива још и алтернативном хегемонијом се предузима ради освајања власти, а такође настаје и спроводи се кроз организације грађанског друштва придобијајући одређене групе за ново вођство и правила понашања тј. поредак. Утолико је за промену потребно трајније деловање кроз организације грађанског друштва како би компромитовале постојеће и придобиле сагласност за ново вођство и правила.

Док се промена владајуће парадигме у земљама Источне Европе дешавала након краја Хладног рата и допринела распаду Совјетског Савеза и Варшавског пакта, са почетком 1990-их година, покушаји промене комунистичке парадигме су у Србији започели након 5. октобра 2000. године али чини се као да никад нису довршени. Иако је реформа сектора безбедности спровођења у складу са моделом који се предузимао у другим земљама у транзицији, чини се као да он никада није успео да победи претходно успостављену „интегралну државу“, због чега се власт посебно након 2006. године и црногорског референдума о независности, и 2008. године када се је дошло до једностраног проглашења независности Косова, легитимисала управо насупрот међународно доминантног либерално демократског-модела, стављајући тако и организације грађанског друштва које су промовисале оваква начела у подређенији положај. На тај начин постојећи истраживачки центри представљали су везу са доминантним носиоцима либерално-демократске парадигме старих и нових демократија у Европи али никада нису успеле да успоставе стварну везу са у ствари конзервативном владајућом елитом или превласт над носиоцима моћи претходне комунистичке и социјалистичке власти. Како бисмо сагледали поља деловање и утицај појединих истраживачких центара на безбедносну политику Србије, спровели смо и анкету неких од најдуготрајнијих и највидљивијих истраживачких центара које се специфично баве безбедношћу на основама либерално-демократске парадигме - Београдског центра за безбедносну политику (БЦБП), Центра за међународне и безбедносне послове (ISAC Fund) и релативно новијег Струковног удружења сектора безбедности (СУСБ). Организације које се директно перципирају као повезане са НАТО или САД, попут Атлантског савета или Центра за евроатлантске студије и даље имају

јако ограничен шири утицај у јавном мњењу и обично се приказују у негативном светлу, те нису биле предмет нашег анкетања. Одговоре на спроведену анкету пружићемо у наставку рада.

СЕКТОР БЕЗБЕДНОСТИ И БЕЗБЕДНОСНА ПОЛИТИКА

Сектор безбедности представља скуп институција и актера који су одговорни за заштиту државе, заједнице и појединца (Hänngi 2004). Поред институција које су директно одговорне за безбедност одређене државе и њених грађана, попут војске, полиције и служби безбедности, у сектор безбедности спадају и министарства (носиоци управне функције), парламент (носилац надзорне функције) и правосудни систем (провера). Циљ сектора безбедности јесте да одговара на потребе заједнице и да гарантује безбедност као јавно добро. С тим у вези, потребно је идентификовати те потребе и на основу њих израдити и усвајати безбедносне политике. Надзор над функционисањем целокупног сектора безбедности врше медији, грађани и њихова удружења, као и независни државни органи (Ejdus 2010). Јавне или практичне политике представљају план активности који води ка доношењу одлука са рационалним резултатима за једно друштво (Institut Alternativa 2012). Процес креирања јавних политика, поред самих доносилаца одлука, треба да укључује и аналитичаре, истраживаче и све заинтересоване грађане и њихова удружења. Циклус јавне политике познаје следеће етапе: дефинисање проблема, дефинисање расположивих опција и формулисање практичне политике, избор решења, избор концепције практичне политике, спровођење, а затим и евалуацију (Jang, Kvin 2002). Све оне би требало да буду отворене за јавност како би се испунила начела партиципативне демократије. Савремене демократије настоје да демократски управљају сектором безбедности, што подразумева транспарентну организацију и руковођење ове области, а које се заснива на одговорности доносилаца одлука, поштовању владавине права и поделе власти, максимализацији заштите људских права и омогућавању учествовања грађана и контроле јавности (Ejdus 2010). Концепт демократског управљања се заснива на 5 димензија, а то су: хоризонтална и вертикална одговорност, транспарентност, владавина права и репрезентативност. Хоризонтална одговорност подразумева способност државних установа да контролишу, управљају и надгледају формулисање и

спровођење безбедносне политике (нпр. парламентарна контрола). Вертикална одговорност је способност грађанског друштва да утиче, надгледа и оцењује институције у сектору безбедности. Транспарентност се може схватити као приступ информацијама од јавног значаја и благовремено обавештавање грађанског друштва о смеровима кретања безбедносних политика, начином трошења јавних ресурса и стратешком оријентацијом своје државе (Ibid). Владавину права, у контексту демократског управљања сектором безбедности, Ејдус схвата као дводимензионалну компоненту. Прва је правно-позитивна регулисаност сектора безбедности, а друга јесте поштовање људских права и слобода од стране и унутар сектора безбедности. Репрезентативност се схвата као настојање да се различити делови друштва укључе у функционисање сектора безбедности. Ове димензије су међусобно повезане и зависе једна од друге. Како би се испуниле обавезе које налаже вертикална одговорност, нужно је култивисати културу цивилног друштва, која проактивно реагује на безбедносна питања у датој заједници. Управо због тога настају истраживачки центри, а за њихово нормално функционисање је неопходно демократско управљање сектором безбедности.

Основно питање које се поставља је питање независности истраживачких центара и њиховог позиционирања у друштву и широј јавној сцени, са једне стране, и односу према држави и њеним институцијама са друге. Невладине организације често могу промовисати другачије политике, концепте и методе од званичних политика државе у којој делују, због чега могу бити извргнуте неадекватном и негативном представљању у јавности са циљем да им се уруши углед и умањи утицај. Са друге стране, државне истраживачке институције, које некад себе исто називају „think-tank“ организацијама могу бити само продужена рука државне политике без критичког потенцијала и нуђења алтернативних решења за постојеће друштвене, па и безбедносне проблеме. Питање независности је обично прва ставка за коју се јавност везује када се спомиње делатност истраживачких центара, као и невладиног сектора уопште, посебно имајући у виду деловање у осетљивом пољу безбедности. Мек Ган разликује аутономне и независне, квази-аутономне, владине, квази владине, универзитетске, партијске и корпорацијске истраживачке центре (McGann 2021, 14). По њему, аутономни и независни истраживачки центри имају значајан степен

независности у односу на своје донаторе, као и изражен степен аутономности у раду и финансирању од стране владе. За разлику од њих, квази-аутономни центри су аутономни у односу на владу, али остају у домаћају контроле донатора који обезбеђује највећи део финансија и утиче на рад истраживачког центра. Квази-владини центри, за разлику од владиних, нису део формалне структуре власти, међутим искључиво се финансирају владиним донацијама и уговорима попут владиних истраживачких центара. Универзитетски и партијски истраживачки центри, као што је објашњено раније, зависе од платформе и циљева универзитета односно политичке партије која стоји иза њих. У наставку ћемо детаљније размотрити специфичности истраживачких центара у области безбедности.

ИСТРАЖИВАЧКИ ЦЕНТРИ У ОБЛАСТИ БЕЗБЕДНОСТИ

Истраживачки центри или „think-tanks“ настали су у двадесетом веку, у Северној Америци и Западној Европи, услед потребе да се стручњаци ухвате у коштац са новонасталим економским и друштвеним изазовима (McGann and Weaver 2009). Термин „think-tank“, скован је у Сједињеним Америчким Државама за време Другог Светског рата, како би се описало окружење у коме војни и цивилни експерти заједно формулишу војне стратегије. Тада је Ранд Корпорација била посебно актуелна на тим просторима. За време рата, Ранд Корпорација је помагала војсци у истраживању Совјетског Савеза и његових тактика и војног система (Rich 2003). Након рата, термин се користио како би описао деловање приватних истраживача који су оцењивали планове за америчку војску. Све до шездесетих година прошлог века најактуелније су биле организације које су се бавиле безбедносним питањима, са посебним фокусом на питања наоружања. Термин је након тога проширен тако да обухвата и организације које су се бавиле креирањем политика у сферама међународних односа и стратешких питања. У том периоду, друштвена питања постају доминантна, и истраживачки центри почињу више да се фокусирају на очување животне средине, женска права и питања непролиферације нуклеарног наоружања. Нешто касније, сусретање стручне заједнице са распадањем кејнзијанског концензуса, урушавањем концепта државе благостања и порастом конзервативне идеологије, родиће потребу за организацијама попут Института Адам Смит, Херитејџ Фондације (Heritage Foundation)

или Франкфуртског Института. Изучавањем слободног тржишта и израдом практичних политика у сфери економије, оне настоје да умање сиромаштво и утичу на владе света које по њиховом мишљењу не раде оно што је најбоље за сопствене економије (Adam Smith Institute, 2024). Након пада гвоздене завесе, ничу организације са посебним фокусом на питање транзиције попут Гданск Института за тржишну економију и проучавање демократије. Иако су поникли на Западу, истраживачки центри су се релативно брзо раширили по свету и сада постоје свуда где постоји демократска организација власти. Током осамдесетих и деведесетих година прошлог века запажен је и највећи скок у броју ових центара на глобалном нивоу (McGann 2011). Процене из 2021. године су да највише истраживачких центара има у Азији па затим у Европи и Севереној Америци (McGann 2021, 43). У односу на појединачне земље и даље их је највише у Сједињеним Државама, па Кини и Индији (McGann 2021, 44).

Током свог постојања истраживачки центри су у складу са доминантним изазовима модификовали своје агенде у настојању да одговоре на безбедносне изазове свог времена. С обзиром на постепени процват и развој ових организација, као и различитост услова за њихово оснивање и нормално функционисање у различитим крајевима света, теоретичари су се сусретали са потешкоћама при њиховом дефинисању. Уже и ригидније дефиниције углавном инсистирају на независности од државе или политичке партије, међутим како примећује Дајан Стоуне (Diane Stoun) „тај концепт је инхерентно англо-амерички и не може се лепо пренети у друге државе“ (McGann, 2016). Са друге стране, прешироке дефиниције стварају конфузију јер могу уврстити и неке владине агенције и друге врсте организација. Једна од прихваћенијих дефиниција је да су истраживачки центри организације за деловање у области јавних политика који производе истраживања, анализе или савете о домаћим или иностраним пословима како би доносиоци одлука и јавност могли да доносе што квалитетније и утемељеније одлуке (McGann 2021, 13). Они се по овој својој улози разликују од класичних удружења грађана која би за циљ имала само окупљање појединаца који делују у одређеној области.

Истраживачки центри представљају и форме експертских група. Они су посвећени одређеној теми или скупу тема, за чије функционисање је неопходан сталан тим посвећених истраживача, који својим радом доприносе формулисању иновативних идеја и

практичних политика у циљу учествовања у јавним дебатама. Програм Уједињених Нација за развој (УНДП) дефинише истраживачке центре као „мост између знања и моћи“ (наведено према McGann, 2016). Кроз своје активности, истраживачки центри настоје да утичу на циклус практичних политика и да својим анализама, истраживањима и дописима укажу на одређене недостатке правног оквира или праксе, као и да предлажу могуће правце унапређења. Овакве организације су по правилу непрофитне, и поседују широко доступне платформе за ширење информација. McGann и Weaver (2009) идентификују следеће улоге ових центара: 1.Иступају као медијатори између државе и грађана, будући да могу на директан начин да прикупљају од грађана податке који се тичу њихових страхова и брига и направе листу приоритета који ће служити за секуритизацију одређене проблематике. Са друге стране, државном апарату користи да буде упознат са приоритетима и вредностима грађана које је потребно заштитити; 2.Идентификују, артикулишу и процењују тренутне проблеме или оне у настајању; 3.Трансформишу идеје и проблеме у проблеме практичне политике. Коначни циљ истраживачких центара је да кроз своје активности попут семинара, радионица и истраживања, утичу на доносиоце одлука. За тако нешто је, поред релевантних закључака, потребно и да сами доносиоци одлука обраћају пажњу на сектор цивилног друштва и да у њему виде партнера а не конкуренцију; 4.Служе као независан глас у дебатама везаним за практичне политике; и 5.Пружају конструктивну платформу за размену идеја и информација између различитих заинтересованих страна у процесу формулисања политика. Медвец (Medvetz) закључује да су истраживачки центри више академски настројени од група за лобирање, више наликују на предузећа од универзитета и више су политички ангажовани од предузећа. Како би истраживачки центри били способни да функционишу нормално и испуњавају своју сврху, неопходно је да јавност има ефикасан и добро уређен приступ подацима који се односе на законодавство, као и либералне пореске прописе који омогућавају финансирање из више извора. Поред тога, увек је пожељно да у одређеној заједници постоји култура филантропије, како би истраживачки центри обезбедили што већи степен независности (Buldioski, 2009).

Истраживачки центри као и други облици непрофитних удружења, зависе од донација заинтересованих страна за резултате истраживања којима се баве. То у пракси представља проблем у

оцењивању степена независности и самим тим доводи у питање због чега су одабране одређене теме и који или чији интереси су довели до одређеног ангажовања. Присутно је изразито неповерење према организацијама цивилног друштва генерално, а посебно онима које се баве безбедносним питањима, будући да могу утицати на суштинске националне интересе једне земље. Заступнички (*advocacy*)¹ и партијски центри настоје да својим делањем промовишу своја становишта која се, у првом случају, заснивају на одређеној идеологији, а у другом, на партијским уверењима. За разлику од њих, универзитетски центри настоје да пружају експертизу и њихов примарни фокус је на академским критеријумима и објективности. Што се крајњег производа (*output*) тиче, универзитетски центри углавном имају много комплексније и дуже публикације које понекад нису толико интересантне доносиоцима одлука, који преферирају кратке и јасне препоруке какве често произилазе из рада партијских и заступничких центара. С тим у вези, партијски центри имају најлакши приступ доносиоцима одлука, као и највеће шансе да ће остварити жељени утицај. Међутим, он нестаје уколико партија више није на власти, те је судбина финансирања и опстанка ових центара на тај начин доведена у питање. Заступнички и универзитетски центри немају овај проблем, с тим што универзитетски центри упркос дуговечности, имају најмањи утицај на доносиоце одлука. Људски ресурси који се користе за делатности истраживачких центара се такође разликују у зависности од врсте. Универзитетски центри настоје да у својим редовима имају високо едуковане истраживаче и докторанте, док партијски центри фаворизују партијски кадар независно од њихових квалификација. Заступнички центри би у том погледу били негде на средини, те поред образовања имају потребу и за личностима са искуством у приватном сектору као и лицима која имају сопствене платформе које могу користити за заговарање одређене идеологије. Универзитетски и заступнички центри се могу наћи готово свуда, док су партијски центри најзаступљенији у државама попут Немачке или Холандије. Немачки партијски истраживачки центар, Фондација Конрад Аденауер активан је и у Србији, а покушај да се нешто случно уради у нашој земљи представља Фондација за српски народ и државу блиска владајућој Српској напредној странци.

¹ Јавно заступање или заговарање политике конкуренције. У најширем смислу, овај термин се односи на промоцију “културе конкуренције” и компетитивног амбијента.

Независно од осталих форми производа који истраживачки центри производе, свима би требало да буде заједничко писање предлога за практичне политике (policy paper) и кратких анализа практичних политика (policy brief). Кратке анализе практичних политика су документи у којима се на кратак и једноставан начин указује на одређени проблем и предлажу препоруке за побољшавање ситуације, а писани су језиком који не оптерећује читаоца (Institut Alternativa 2012). Предлози практичних политика су опширнији и комплекснији документи који поред студије (brief-a), садрже и испитивање различитих начина решавања датог проблема, а тек онда оптирање за једну од њих уз детаљно објашњење разлога за одабир (Ibid). И предлози практичне политике као и кратке анализе практичне политике могу (и треба) бити послати релевантним актерима сектора безбедности, као и другим заинтересованим странама попут интересних група или медија.

Ширење ових организација у свету довела је и до потребе да се термин „think-tank“ користи нешто слободније, с обзиром на различитости политичких система и доступних начина финансирања. Такође, речник који се користио у раду западних истраживачких центара често није могао бити адекватно пренет у домаћем језику па се паралелно са преводом на домаће језике зато често користе и енглески термини. Разлоге за ширење истраживачких центара можемо сврстати у три целине. Прво, демократизација је створила потребу за независним информацијама и окончала монопол који су владе имале над јавним информисањем. Самим тим је створено окружење које омогућава јавне дебате о практичним политикама које се доносе. Друго, глобализација је довела до пораста међународних актера и интернационализацију финансирања. Треће, али не и мање битно, модернизација је омогућила бржу комуникацију и дисеминацију информација глобално (McGann, 2011). Савремени изазови које истраживачке организације у Југоисточној Европи издвајају су негативни политички контекст, корупција, ерозија поверења у државне институције, наставак геополитичких тензија и рат, изборне динамике и раст крајње деснице и екстремистичке идеологије која ствара додатну поларизацију и обликује радикалнији политички дискурс (Baertl, Nicolle and Gilbreath 2023, 19).

У региону Западног Балкана је врло тешко за истраживачке центре да буду потпуно независни. Подршка домаћих донатора конзистентно недостаје, а филантропска култура донирања средстава

истраживачким центрима или било каквој организацији цивилног друштва је недовољно развијена. Реткост је и оснивање фондација за финансирање сопствених активности. Центри у региону се најчешће финансирају донацијама агенција попут USAID, SIDA или OSI, или на основу пружања интелектуалних услуга на основу јавног надметања агенцијама попут UNDP, Светске банке и других. Тендери Европске Уније такође имају незанемарљив удео у буџетима истраживачких центара у региону и на Балкану уопште. Поред тога, одређене амбасаде попут холандске, америчке или шведске често финансијски подржавају рад неких центара у региону (Daskalovski 2009). С обзиром на то да су ово најзаступљенији начини финансирања, можемо констатовати да већина истраживачких центара у региону спада у категорију квази-независних центара.

ИСТРАЖИВАЧКИ ЦЕНТРИ У ОБЛАСТИ БЕЗБЕДНОСТИ У СРБИЈИ

На нашим просторима, транзиција је створила велики вакуум и потребу за независном експертизом, те се процват организација цивилног друштва уопште десио раних 2000-их година након промене власти. У области безбедности, појава првих истраживачких центара у Србији везује се за почетак процеса реформе сектора безбедности. Поред тога, може се рећи да је развој истраживачких центара у Србији још увек у повоју (Bogdanović 2016). Као „нулту годину“ за почетак реформе сектора безбедности, која укључује и демократизацију управљања оружаним снагама, Београдски центар за безбедносну политику узима 2000. годину јер је она тек тада постала прокламовани циљ власти (ВСВР, н.д.).

Процењује се да у Србији тренутно има 34 истраживачких центара, од којих се највећи број бави европским интеграцијама, међународним односима и социјалном политиком (McGann 2021, 46). Економска питања, као и очување животне средине су најмање заступљене теме у нашем think tank сектору, али су то теме чији значај увелико расте и поприма веће капацитете за мобилизацију грађанства. Још једна од карактеристика истраживачких центара у Србији јесте одсуство финансијске транспарентности. Објављивање финансијских извештаја на Интернет страницама истраживачких центара није устаљена пракса. У поређењу са другим државама у региону Западног Балкана, процењује се да су истраживачки центри

у Србији најмање транспарентни (Bogdanović 2016). Као један од разлога за изостанак транспарентности, наводи се злоупотреба оваквих података у политичком контексту. Овакве злоупотребе доводе до игнорисања активности одређених организација које се перципирају као део „непатриотског блока“ и које се због страних донација етикетирају као „страни плаћеници“ (Popović 2008). Још једна од карактеристика јесте краткорочно пројектовање циљева, углавном базирано на интересима донатора у контексту одређених пројеката, или актуелним политичким контекстом. Због овога је отежано стварање квалитетнијих организационих капацитета. Истраживачком сектору у Србији се такође замера и неадекватна анализа сопствених резултата рада, која доводи до немогућности евалуације утицаја на практичне политике (Bogdanović 2016). Са друге стране, правни оквир као и однос доносилаца одлука према истраживачким центрима у тренутном друштвено-политичком окружењу, додатно доприноси лошој позицији ових организација. Креирање политика се у Србији тренутно своди на унутар-партијско одлучивање (Ibid). Тиме је цивилни сектор комплетно дестимулисан и долази до међусобног неповерења између државе и истраживачких центара, и то на уштрб јавног добра. Доносиоци одлука нису довољно упознати са радом истраживачких центара и неретко је да се сарадња експерата и одговорних лица у држави заснива на интерперсоналним односима (Ibid). Регулатива се веома дуго заснивала на Закону о удруживању грађана у удружења, друштвене и политичке организације из СФРЈ, као и на Закону о друштвеним организацијама и удружењима грађана Србије из 1982. године (Popović 2008). Нови оквир је усвојен тек 2018. године. Треба напоменути и то да не постоји правна дистинкција између истраживачких центара и других врста удружења, као и да додатну забуну ствара појава невладиних организација које у свом називу носе термин „институт“ чиме се ствара забуна око тога о каквој врсти правног лица се ради - владиној научноистраживачкој организацији односно научном институту које је уписано у Регистар научноистраживачких организација или се ради о организацији цивилног друштва (невладином истраживачком центру), док предузећа са оваквим називом обично у њему садрже и одредницу о каквом се привредном друштву ради (нпр. доо).²

---

² Члан 48 Закона о научноистраживачкој делатности (2015) наводи да организација која није уписана у Регистар научноистраживачких организација као научноистраживачка организација не може у свом пословном имену да садржи називе „научни институт“, „истраживачко-развојни институт“, „институт од националног значаја“ и „центар изузетних

Упркос наведеном, ипак постоји одређени утицај експертизе на доношење практичних политика, као и примери сарадње (на пример, у оквиру Националног конвента ЕУ). Развој ових организација и интензивирање њиховог односа са доносиоцима одлука је свакако могуће, међутим за то је потребна изградња међусобног поверења и посвећеност јавном добру.

Што се области безбедности тиче, у Србији има неколико истраживачких центара који разматрају ову проблематику. Тешко је утврдити њихов тачан број, с обзиром на то да Агенција за привредне регистре познаје само категорију „удружења“, те је неопходно претражити интернет странице организација и уверити се у њихову делатност, како би се утврдило да ли се ради о истраживачком центру.

Имајући у виду присутност у јавности и период постојања, а због потреба овог истраживања, спровеле смо анкету са неким од најрелевантнијих истраживачких центара у области безбедности у Србији. Анкету која је садржала седам истоветних питања отвореног карактера, ауторке су средином марта 2024. године упутиле на електронске адресе Београдског центра за безбедносну политику, Струковног удружења сектора безбедности и Центра за међународне и безбедносне послове. Питања садржана у анкети су била:

1. Чиме се примарно бавите?
2. На који начин настојите да утичете на своје окружење?
3. Какве врсте резултата (output-a) производи Ваш истраживачки центар и због чега баш те?
4. На које начине тежите да утичете на јавне политике?
5. Да ли сматрате да ваше активности доприносе обликовању политике Србије у области безбедности и одбране?
6. Да ли имате сарадњу са државним институцијама које обликују политику из ове области?
7. Да ли сматрате да је глас цивилног друштва у области безбедности уважен и да се чује?

Одговоре на питања уз кратку процену њихових делатности, основних начела, позиционирања и утицаја дајемо у наставку рада.

вредности“, што значи да по овом закону употреба само речи „институт“ није забрањена. Међутим, то може бити у колизији са чланом 16 Закона о удружењима (2018) који наводи да назив удружења не сме да изазива забуну у погледу тога о каквој врсти правног лица се ради.

Београдски центар за безбедносну политику (БЦБП)

Београдски центар за безбедносну политику је истраживачки центар који својим радом настоји да допринесе „унапређењу безбедности грађана у складу са демократским принципима и поштовањем људских права кроз истраживање, јавно заступање, развој заједнице и образовање“ (Београдски центар за безбедносну политику [БЦБП] 2024). Овај центар се бави широким дијапазоном безбедносних тема. У контексту безбедносне политике Србије, БЦБП се бави безбедносним институцијама, надзором и транспарентношћу сектора безбедности, као и родним питањима у овој сфери. Велика пажња је такође посвећена безбедносним ризицима и претњама, пре свега екстремизму, организованом криминалу, сајбер безбедности, хибридном претњама, као и управљањем ризицима. Што се спољне политике тиче, БЦБП објављује највише публикација о Европској Унији и регионалној сарадњи. Овај истраживачки центар се често појављује у медијима попут N1, ТВ Инсајдер, Данас, Нова РС, Дневни европски сервис и Тањуг, што сведочи о учесталим активностима, али и о перцепцији вредности за које се ова организација залаже и основама на којима почива. Уз то, БЦБП представља пример добре праксе што се транспарентности тиче, с обзиром на то да на својој Интернет страници има објављене финансијске извештаје (иако извештаји из 2022. и 2023. године изостају), као и листу донатора.

Одговоре на анкету коју смо упутили БЦБП-у добили смо у писаној форми 17. марта 2024. године. На питање чиме се примарно бави, БЦБП је одговорио да је основни фокус безбедносна политика. Центар се бави пружањем информација, мишљења и савета заснованих на доказима, у циљу јачања безбедносне архитектуре, демократског управљања сектором безбедности и спољне политике која се заснива на основним вредностима и принципима Европске уније. Кроз свој рад, БЦБП настоји да пружи подршку развоју организација цивилног друштва и покретачима промена како би се створило погодно окружење за транспарентније и одговорније функционисање државних институција. Подршка се пружа и активистима за људска права као и борцима за слободу и узбуњивачима како би се увећали демократски капацитети читавог друштва. Међу стратешким циљевима овог удружења, налази се и образовање демократских лидера у областима безбедности, људских права, спољне политике и подршка њиховом ангажовању

у спољној, одбрамбеној и безбедносној заједници Европске уније. БЦБП израђује анализе, из области безбедности, владавине права, спољне и безбедносне политике Србије за домаће и међународне доносиоце одлука, новинаре, студенте и заинтересовану јавност.

БЦБП првенствено покушава да утиче на своје окружење анализама и истраживачким радовима. Анализе и истраживања покривају широки спектар безбедносних питања Србије, региона Западног Балкана и Европе. Кроз јавне догађаје, БЦБП представља своје налазе, док своје производе прослеђује свим заинтересованим странама (доносиоцима одлука, међународним организацијама, академским центрима). БЦБП такође покушава да утиче на своје окружење заговарачким активностима, едукацијом младих, као и пружању правне и практичне подршке активистима и узбуњивачима.

Што се производа тиче, у питању су публикације, анализе, предлози јавних политика и радни папири. БЦБП такође објављује и саопштења у вези са догађањима за која се сматра позваним и релевантним да коментарише. Објављује и *BCBP Trends*, покушавајући да предвиди трендове у глобалној политици на почетку сваке године. Ове аутпуте производи зато што организација верује да своје заговарачке и истраживачке капацитете може најбоље искористи објављивањем резултата истраживања која су независна и стручна, и базирана на истини.

БЦБП сматра да активности које спроводи донекле доприносе обликовању политике Србије у области безбедности и одбране. „У последњих неколико година сведоци смо процеса „заробљавања државе“ од стране власти, што подразумева и затварање институције за сугестије које долазе од експерата из цивилног друштва. Обликовање политика Србије у областима безбедности и одбране није више процес отворен за сугестије експерата из цивилног друштва, тако да је утисак Центра да њихове активности у веома малој мери доприносе обликовању политике Србије у овим областима. Назначено је и то да иако БЦБП има одређену сарадњу са државним институцијама, пре свега у виду повремених састанака и консултација, та сарадња није довољна.

Закључно, експерти из БЦБП-а сматрају да глас цивилног друштва у области безбедности није довољно уважен и да се не чује.

Центар за међународне и безбедносне послове (ISAC Fund)

Центар за међународне и безбедносне послове (ISAC фонд) је истраживачки центар у Србији који се бави „политичким анализама, јавним заговарањем, истраживањима, едукацијом, као и програмима лидерства и усавршавања студената и младих професионалаца.“ Он настоји да својим радом утиче на спољнополитичко позиционирање Србије, доприносећи тиме сталном преиспитивању и разматрању спољне и безбедносне политике. Центар је основан 2006. године са циљем промовисања и преображаја Србије на путу ка чланству у ЕУ и евроатлантским интеграцијама, те се бавио питањима реформе сектора безбедности и заговарањем процеса приступања Србије ЕУ. Као делатности Центра издвајају се образовање и обука – школе, семинари, радионице, предавања по позиву, истраживања и публикације, прилагођени циљани пројекти, подизање нивоа јавне свести и активности усмерене ка широј јавности (outreach) – конференције, округли столови, панели, дискусије, и јавно заговарање, политичко саветовање (консалтинг) и паралелна дипломатија (second track diplomacy). У свакој од ових делатности видљиво је настојање Центра да повеже грађане и државне институције, домаће и иностране актере у области спољних послова и безбедносне политике. Он такође претендује да буде и паралелни канал комуникације између државних актера у питањима која се у датом тренутку не могу разматрати на званичном нивоу (ISAC Fund, 2024). У оквиру Националног конвента о ЕУ, чији је део постао још 2014. године, Центар је председавао и радном групом задуженом за поглавље 31-Заједничка спољна, безбедносна и одбрамбена политика.

У одговорима на наша питања од 30. марта 2024. године ISAC Fund је као свој фокус активности одредио европске интеграције Србије, док су области истраживања везане и за односе Србије са трећим државама, питања везана за евроатлантску сарадњу, дезинформације и слично. Центар настоји да утиче на своје окружење кроз организовање јавних догађаја, спровођење истраживања, појављивања у медијима, учествовање на конференцијама и сарадњу са државним институцијама. Као главни производи Центра истакнути су предлози практичне политике (кратке анализе са препорукама које за циљ имају указивање на значај питања, кратку анализу и препоруке шта би требали да буду следећи кораци), студија практичне

политике (који је сличан претходном али у дужем формату и са подробнијом анализом), студије стања (анализа, слично претходном, без препорука), јавне догађаје (конференције и панеле које служе за промовисање истраживачког рада, као и ставова), као и јавни наступи. Центар утиче на јавне политике кроз наступе у јавности и директну комуникацију са државним институцијама и сматра да у ограниченој мери утиче на обликовање политике Србије у области безбедности и одбране. Како се из Центра наводи: „Наше активности су прихваћене од стране институција само онда када је то у интересу владајуће елите. Другим речима, сарадња углавном није у „доброј вери“, већ по потреби. Онда када се сарадња са државним институцијама остварује, она се обично конкретизује са стручним кадром државних институција, док директна сарадња са доносиоцима политичких одлука изостаје, наводи се из Центра. По питању сарадње са државним институцијама које обликују политике из ове области, Центар је навео да сарадња постоји и то углавном преко Националног конвента, као и преко Министарства за европске интеграције. „Другим речима, наводи се из Центра, улазна тачка за сарадњу је Министарство европских интеграција, а тек потом се остварује сарадња са осталима.“

Слично БЦБП-у, Центар је закључио да се глас цивилног друштва у области безбедности не чује и не уважава и да се оне у суштини посматрају као „нужно зло“. Такође, оцена је и да уколико не би постојао процес европских интеграција, истраживачки центри у Србији би били „апсолутно маргинализовани.“

Струковно удружење сектора безбедности (СУСБ)

Струковно удружење сектора безбедности је истраживачки центар који настоји да окупи активне и пензионисане раднике државног и приватног сектора безбедности, као и експерте и академске раднике сродних научних дисциплина, како у Србији, тако и у иностранству (Струковно удружење сектора безбедности [СУСБ] 2024). Кроз свој рад, настоји да повеже теорију и праксу у сектору безбедности и бави се израдом предлога за надлежне органе и јавност на пољу безбедности, у циљу подизања степена безбедности и професионализације безбедносних структура. Овај центар се такође бави и едукацијом и професионалним усавршавањем припадника сектора безбедности. Анализе на Интернет страници овог удружења

се баве међународном, регионалном и државном безбедношћу, као и еколошким и сајбер питањима. Посебна рубрика је посвећена заштити деце и жена. СУСБ такође има и посебан Центар за непролиферацију, контролу наоружања и разоружање. Само удружење је у овом домену и чланице мреже истраживачких центара коју окупља Конзорцијум Европске уније за непролиферацију и разоружање. Поред тога сам мото удружења „Знањем и искуством за друштво слободно од страха“ говори доста о његовим основним постулатима и парадигми на којој почива. Редовно се одржава и сет радионица које покривају разноврсну тематику попут комуналног реда и екологије, корпоративне безбедности и медија и комуникације. СУСБ је отворио и свој тренинг центар и сертификован је да држи обуке и тренинге од стране Међународне асоцијације за телохранитеље и безбедносне услуге (IBSSA). Остварена је пројектна сарадња са међународним и локалним актерима попут НОРЕ пројекта о превенцији радикализације усмерене на затворско и условно особље, организације у заједници, правосудне агенције, креаторе политике и затворенике. На локалном нивоу, СУСБ реализује пројекте из области заштите деце на интернету и самозаштите жена. Велика пажња се посвећује и студентима међународних односа и безбедности, те се сваке године одржава стажирање, након кога стажисти имају прилику да објаве своје радове у зборнику радова овог удружења. Такође, представници удружења присутни су у медијима.

Из спроведене анкете на коју смо одговоре добили 15. марта 2024. године, сазнајемо да се СУСБ примарно бави окупљањем експерата/стручњака на пољу безбедности и у вези са безбедношћу, професионалаца (активних и пензионисаних - државни и приватни сектор безбедности), научних радника/истраживача у пољу безбедносне науке и у вези са безбедношћу, а у циљу сумирања слободне стручне мисли и деловања на побољшање безбедности односно сигурности појединаца и друштва, па тако и наше државе као и регионалне/глобалне заједнице, али поштовања начела професије у сектору безбедности.

Утицај на окружење ова организација настоји да оствари позивима на учешће у њеним активностима и чланство СУСБ, стручним скуповима, трибинама, едукацијама, јавним наступима, учешћем у јавним расправама, предлагањем законских решења и стручним и професионалним реаговањем на доносиоце одлука и

сходно закону и процедурама. Уједно СУСБ се повезује са сродним регионалним актерима и настоји да оствари утицај и ван Србије.

Што се производа тиче, СУСБ редовно прати и анализира актуелна дешавања из области унутрашње, националне и међународне безбедности, објављује анализе на свом сајту и има свој YouTube канал. Такође, као резултат стажирања, СУСБ сваке године након завршеног циклуса стажирања објављује Зборника радова стажиста који је доступан на сајту удружења. Удружење је у два наврата организовало и ЕУ стажирање за непролиферацију и разоружање. СУСБ активно аплицира и учествује и у другим пројектима, а посебно је запажено била реализација пројекта о заштити младих на Интернету и обуци жена за самозаштиту које је удружење у два наврата спровело по пројектима одобреним од стране општине Чукарица. Такође, удружење је активно у пројектима подизања свести о медијској писмености и јачању капацитета цивилног друштва које је радило као партнерска организација у оквиру конзорцијума којем је одобрен пројекат код Вишеградског Фонда.

СУСБ настоји да утиче на јавне политике кроз учешће у јавним расправама, критичким освртима и анализама постојећих законских решења, дописима носиоцима јавних политика из области безбедности и одбране о потреби доношења нових решења или ризицима, позивање представника носиоца власти на учешће у трибинама и скуповима у организацији Удружења, јавним обраћањима, итд.

У оквиру законом предвиђених могућности одређена сарадња са државним институцијама постоји, пре свега у виду учешћа Удружења на активностима ових институција и јавним расправама. Постоји уверење да се активности овог истраживачког центра читају и чују и да сходно томе, одређени утицај на доношење одлука у области безбедности и одбране постоји. Међутим, постоји и утисак да глас цивилног друштва у области безбедности није уважен. „Стиче се неспоран утисак да само инструментализоване организације и оне подржане од стране државе тј. власти или других утицајних држава на нашем простору могу да имају уважавања и сарадњу са представницима власти тј. државе, док су други маргинализовани“, наводи се у одговору из овог удружења.

ЗАКЉУЧАК

Овај рад настојао је да укаже на карактер постојања и деловања истраживачких центара као дела ширих међународних и регионалних токова успостављања одређеног светског поретка, базираног на жељеним вредностима и правилима која из њих произилазе. Избор да истраживачки центри буду додатно средство успостављања легитимације унутрашњег и светског поретка такође је инхерентан самом поретку тј. оном који признаје значај постојања демократије и међународног друштва, те нужности да се придобије сагласност већег дела тог друштва за одлуке које се доносе и спроводе. У исто време, истраживачки центри постају и средства борбе против доминантног поретка или успостављене хегемоније тиме што постају носиоци другачијих концепција, наратива и правила која би постала право. У раду се врши посебан осврт на истраживачке центре који су активни у области безбедности и теже да утичу на креирање безбедносне политике једне земље. Утолико колико је сектор безбедности и безбедносна политика израз суштинских националних интереса једне земље, деловање истраживачких центара у овој области је посебно осетљиво и ограничено. Рад се у последњем делу фокусира и на ситуацију у Србији, а жеља нам је била да кроз анкету утврдимо начела, начине деловања и искуства неких од најдуговечнијих истраживачких центара у области безбедности у Србији. Добијени одговори указују на то да су ови центри усмерени да пружање адекватних инпута, експертисе и препорука, доносиоцима одлука, али и широј јавности како би се усвојиле адекватне политике у области безбедности и спољних послова. Инструменти који они користе за ове циљеве су анализе, истраживања, креирање практичних политика и едукативних програма попут трибина, радионица или стажирања, слање публикација и дописа, учешће на стручним скуповима и трибинама, присуство у медијима, али и вођење паралелних дипломатских процеса чиме се у ствари потврђује и сврсисходност ових центара за саму државу. Овде се они виде као канал комуникације и мост између државе и грађана, али и између држава у питањима која не могу бити предмет међудржавних разговора. Ипак, сва три удружења су сложна да се њихова улога инструментализује, да њихов глас није довољно уважен и да постоје елементи „заробљене државе“, који спречавају активно учешће

цивилног друштва у креирању политика које се односе на сектор безбедности.

Имајући у виду општу „борбу идеологија“ која сада доминира европским и међународним поретком, за очекивати је да ће се истраживачки центри засновани на либерално-демократским начелима наћи додатно на удару. Ширење организација цивилног друштва, а све више и истраживачких центара заснованих на конзервативним или екстремно десним идеологијама, узима све више маха и може се очекивати њихово даље нарастање. Криза владајуће парадигме у којој данас живимо може се превазићи на један од три начина: поновним оснаживањем постојеће владајуће либерално-демократске парадигме, трансформацијом постојећих институција тако да уваже елементе и нове парадигме, и револуцијом која би значила потпуно одбацивање старе и успостављање нове парадигме међународних односа. Оно што је сигурно, то је да ће у овим надметањима истраживачки центри имати незаобилазну улогу.

ЛИТЕРАТУРА

Београдски центар за безбедносну политику [БЦБП]. 2024. <https://www.bezbednost.org>.

Костић, Марина. 2019. *Концепције светског поретка у политикама безбедности Сједињених Америчких Држава, Руске Федерације и Европске уније на почетку XXI века*, докторска дисертација. Београд: Факултет политичких наука Универзитета у Београду.

Закон о удружењима Републике Србије. 2018. Sl. glasnik RS, br. 51/2009, 99/2011 - dr. zakoni i 44/2018 - dr. zakon.

Закон о научноистраживачкој делатности. 2015. Sl. glasnik RS, br. 110/2005, 50/2006 - ispr., 18/2010 i 112/2015.

Струковно удружење сектора безбедности [СУСБ]. <https://sektorbezbednosti.com>

***

Adam Smith Institute. 2024. „Using free markets to create a richer, freer, happier world“. <https://www.adamsmith.org>.

- Bezbednost na dlanu. 2024. „Portal o reformi sektora bezbednosti u Srbiji“. <https://www.reforma.bezbednost.org>.
- Baertl, Andrea, Stephanie Nicolle and Dustin Gilbreath. 2023. „Think Tank State of the Sector 2023. Open Think Tanks Directory“. <https://www.onthinktanks.org/publication/think-tank-state-of-the-sector-2023>.
- Bogdanović, Aleksandar. 2017. „Think Tank organizacije u Srbiji: U potrazi za uticajem“. *PolicyHub*, 9.3. <https://policyhub.analitika.ba/bs/iskustva-i-prakse/182>.
- Buldioski, Goran. 2009. „Kako razmrsiti Gordijev čvor istraživanja praktične politike na Zapadnom Balkanu?“. U: *Bezbednost Zapadnog Balkana*, 4 (12): 38-52.
- Daskalovski, Židas. 2009. „Šta je dobar nezavisni istraživački centar na Zapadnom Balkanu – stanje stvari i izgledi za budućnost“. *Bezbednost Zapadnog Balkana* 4 (12): 53-67.
- Ejdus, Filip. 2010. „Demokratsko upravljanje sektorom bezbednosti u Srbiji“. U: *Razvoj demokratskih ustanova u Srbiji: deset godina posle*, 107-118. Beograd: Fondacija Heinrich Böll, Regionalna kancelarija za Jugoistočnu Evropu u Beogradu i FPN.
- Hänggi, Heiner. 2004. „Conceptualizing Security Sector Reform and Reconstruction“. U: *Reform and Reconstruction of the Security Sector* (ur. Bryden, A. and Hänggi, H.). Berlin: LIT-Verlag.
- Hoare, Quentin and Geoffrey Nowell Smith. 1999. *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*. London: ElecBook.
- Institut Alternativa. 2012. *Think tank- uloga nezavisnih istraživačkih centara u razvoju javnih politika*. Podgorica.
- ISAC Fund. 2024. „Шта ми радимо.“ <https://www.isac-fund.org>.
- Jang, Oin i Kvin Lisa. 2002. *Pisanje delotvornih predloga za javnu praktičnu politiku – vodič za savetnike za praktičnu politiku u zemljama Srednje i Istočne Evrope*. Beograd: Beogradska otvorena škola.
- Kostić, Marina. 2014. „Politika proširenja Evropske unije: koncept, naučene lekcije i slučaj Srbije“. *Srpska politička misao* 45 (3): 219-233.

- Kostić, Marina. 2018. „Čija hegemonija? – svet u uslovima takmičenja za novu globalnu vladavinu“. *Međunarodni problemi* LXX (4): 391-411.
- Kostić, Marina. 2019. „Isključiva priroda evropskih, evroatlantskih i evroazijskih integracija i previranja na evropskom postsovjetskom prostoru“. *Međunarodni problemi = International problems*, LXXI (4): 498-526.
- Matić, Milan i Milan Podunavac. 1997. *Politički sistem: teorije i principi*, drugo izdanje. Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu.
- McGann, James. 2011. “Think Tanks: The Global, Regional and National Dimensions”. In: *Think Tanks in Policy Making – Do They Matter?* (eds. McGann et al.), 8-15, Briefing Paper Shanghai. Shanghai: Friedrich Ebert Stiftung.
- McGann, James. 2016. *The Fifth Estate: Think Tanks, Public Policy, and Governance*. Washington: Brookings Institution Press.
- McGann, James G. 2021. *2020 Global Go To Think Tank Index Report*. Pennsylvania: University of Pennsylvania.
- McGann, James G. and Weaver, R Kent. 2009. *Think Tanks and Civil Societies – Catalysts for Ideas and Action*. New Brunswick, New Jersey: Transaction publishers.
- Petrović, Predrag. 2020. *Anatomija zarobljavanja bezbednosno – obaveštajnog sektora u Srbiji*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.
- Popović, Katarina. 2008. „Nevladine organizacije i obrazovanje – zakonska regulativa, problemi i mogućnosti“. *Andragoške studije*, 1: 91-107.
- Pratt, Nicola. 2004. “Bringing Politics Back in: Examining the Link between Globalization and Democratization”. *Review of International Political Economy* 11 (2): 311-336.
- Rich, Micheal. 2003. “RAND: How Think Tanks Interact with the Military”. Reprints, Santa Monica, California: RAND Corporation. <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reprints/2006/RP1050.pdf>.

Marina Kostić Šulejić*

Institute for International Politics and Economy, Belgrade

Hana Pollak**

Master's studies Terrorism, organized crime and security

University in Belgrade

ROLE AND SIGNIFICANCE OF RESEARCH CENTERS IN THE FIELD OF SECURITY

Resume

This paper analyzed the activities of research centers (think-tanks) in the security field and their influence on the security policies of the countries in which they operate, with special reference to Serbia. The main research questions that this paper addressed were: What is the position and role of these research centers today, in the conditions of the overall multipolarization of the world order, and the predominance of liberal-democratic models of world order being questioned? Are these organizations also changing, are their position and influence in society diminishing, and how does the entire society adapt to these changes? The authors use Gramsci's theoretical framework and methods of analysis and survey. They conclude that the action of research centers in the field of security cannot be separated from the general trends of international relations and the ruling ideology, which is why, after the 1990s, the liberal-democratic paradigm was established as the backbone of the action and representation of the newly created research centers in the countries of Eastern Europe. However, due to the specific circumstances in which Serbia found itself during the 1990s, the liberal-democratic paradigm of action of research centers in the field of security was usually viewed as alienated or

---

* Email: marina@diplomacy.bg.ac.rs.

** Email: hana.polak99@gmail.com

foreign to the existing “integral state”, a “necessary evil” or a phenomenon whose actions must be tolerated but never fully adopted.

Key words: *research centers in security, think-tank organizations, security policy, public policies, Serbia.*
